

Η ΑΘΗΝΑ-ΑΤΤΙΚΗ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΗ ΧΩΡΟ

1. Ο ρόλος της Αθήνας-Αττικής στην οικονομική κρίση

Το θέμα του Συνεδρίου, *η Έξοδος από την Κρίση*, αποτελεί μια από τις 4 προτεραιότητες της στρατηγικής για την "Ευρώπη 2020". Ωστόσο για την Ελλάδα αποτελεί την σημαντικότερη προτεραιότητα που σε μεγάλο βαθμό καθορίζει όλες τις πολιτικές, μεταξύ των οποίων και τις πολιτικές χωρικού σχεδιασμού.

Ο διεθνής ρόλος της Αθήνας, ως Πρωτεύουσας και μεγαλύτερης μητρόπολης της χώρας, ήταν πάντα και παραμένει άρρηκτα συνδεδεμένος με τη θέση της Ελλάδας στο διεθνές και το ευρωπαϊκό πλαίσιο.

Στην παρούσα συγκυρία το θέμα της θέσης και του ρόλου της Αθήνας-Αττικής στο διεθνή χώρο χαρακτηρίζεται από μια αντίφαση. Από τη μια πλευρά μπορεί να έχει βαρύνουσα σημασία στην πορεία της χώρας προς την έξοδο από την κρίση. Παράλληλα όμως, αυτή η κρίση επηρεάζει δυσμενώς τις προοπτικές της Αθήνας για την ενίσχυση της θέσης της στο σύστημα των ευρωπαϊκών και διεθνών μητροπόλεων.

Στις νέες συνθήκες της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας και της όξυνσης του διεθνούς ανταγωνισμού, τα μητροπολιτικά κέντρα θεωρούνται ως μοχλοί ανάπτυξης και βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας για το σύνολο του εθνικού τους χώρου. Σε αυτό το πλαίσιο, η ελληνική Πρωτεύουσα, που πάντοτε κατείχε την κυρίαρχη θέση στην οικονομική, διοικητική και χωρική δομή της χώρας, καλείται να αναλάβει ηγετικό ρόλο στην κατεύθυνση του εκσυγχρονισμού της εθνικής οικονομίας, της αναδιάρθρωσης του παραγωγικού συστήματος, της προώθησης της τεχνολογίας και της καινοτομίας, της πράσινης ανάπτυξης και γενικά της βελτίωσης της διεθνούς θέσης της χώρας.

Οι χρόνιες αδυναμίες της Αθήνας, όμως, να ενισχύσει την ανταγωνιστικότητα της δεν είναι εύκολο να ξεπεραστούν στις συνθήκες κρίσης που βιώνει η χώρα. Στις περισσότερες διεθνείς αξιολογήσεις πόλεων η Αθήνα κατατάσσεται κάτω από το μέσο όρο, σε τομείς όπως η ανταγωνιστικότητα, το επενδυτικό περιβάλλον για την προσέλκυση επιχειρήσεων, η ποιότητα ζωής.

Τώρα όμως, περισσότερο από ποτέ, είναι επιτακτική η ανάγκη για την ουσιαστική αξιολόγηση των προοπτικών της Αθήνας στο διεθνές πλαίσιο και για την επανεξέταση και αναμόρφωση των πολιτικών και προτεραιοτήτων στο στρατηγικό σχεδιασμό.

2. Οι νέες προοπτικές

Μέχρι πρόσφατα η Ελλάδα ήταν η μόνη ευρωπαϊκή χώρα που δεν είχε κοινά σύνορα με καμία άλλη χώρα μέλος της ΕΕ. Αυτό, σε συνδυασμό με την απομακρυσμένη γεωγραφικά θέση της από τον πυρήνα των ισχυρών ευρωπαϊκών κρατών ("Πεντάγωνο") και τη χαμηλή ποιότητα των χερσαίων συνδέσεων με την Ευρώπη, συνετέλεσε στην έντονη περιφερειακότητα που την χαρακτηρίζει και είχε ανασταλτική επίδραση στην αναπτυξιακή της δυναμική.

Παράλληλα, μέχρι τη δεκαετία του 90' και στο πλαίσιο των εντελώς διαφορετικών συνθηκών της εποχής, η διεθνής θέση της Αθήνας και οι σχέσεις της με τον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο ελάχιστα απασχολούσαν τον αναπτυξιακό και τον χωρικό σχεδιασμό, συμπεριλαμβανομένου του Ρυθμιστικού Σχεδίου του 85' που ισχύει μέχρι σήμερα. Η ανάπτυξη της Πρωτεύουσας, με την υπερσυγκέντρωση πληθυσμού και δραστηριοτήτων, εθεωρείτο ότι υποθήκευε την ανάπτυξη των αστικών κέντρων της περιφέρειας και συνέβαλε καταλυτικά στις έντονες περιφερειακές ανισότητες που χαρακτήριζαν τη χώρα.

Η παραπάνω γενική θεώρηση εκφράστηκε με πολιτικές αναστολής της περαιτέρω οικονομικής μεγέθυνσης της Αθήνας, οι οποίες οδήγησαν σε στρεβλώσεις στην αναπτυξιακή διαδικασία της Μητροπολιτικής Περιφέρειας και συνέβαλαν στη μείωση της ανταγωνιστικότητάς της στο διεθνές περιβάλλον.

Από τη δεκαετία του 90' όμως και μετά, οι κρίσιμοι μετασχηματισμοί που συντελέστηκαν στις οικονομικές και γεωπολιτικές συνθήκες, τόσο στην ΕΕ όσο και σε παγκόσμια κλίμακα, οδήγησαν στην αναθεώρηση του ρόλου της Αθήνας και της αναπτυξιακής δυναμικής της.

Η διευρυμένη παγκόσμια οικονομία ανέδειξε τον προωθητικό ρόλο των μεγάλων αστικών και κυρίως των μητροπολιτικών κέντρων για την ανάπτυξη και την απασχόληση. Αυτό οδήγησε στον επαναπροσανατολισμό των στόχων των περιφερειακών πολιτικών από την ενδογενή τοπική ανάπτυξη στην ενίσχυση της δυναμικής και της εξωστρέφειας των αστικών συγκροτημάτων.

Η διεθνοποίηση των επιχειρήσεων και το άνοιγμα νέων ανταγωνιστικών αγορών, δημιουργούν ένα συνεχώς εξελισσόμενο οικονομικό περιβάλλον που παράγει νέους συσχετισμούς, αναδεικνύει νέους αναπτυξιακούς πόλους και άξονες και διαφοροποιεί την ανταγωνιστική θέση των διαφόρων περιοχών. Στο πλαίσιο αυτών των νέων συσχετισμών, η γεωγραφική θέση κάποιων

μέχρι πρότινος απομακρυσμένων περιοχών θα μπορούσε να μετατραπεί σε εν δυνάμει συγκριτικό πλεονέκτημα.

Στο μεταβαλλόμενο γεωπολιτικό πλαίσιο στην ΕΕ, τη Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή, νέες προοπτικές διαμορφώνονται για το διεθνή ρόλο της Αθήνας. Μετά τη διεύρυνση προς τα ανατολικά η Αθήνα βρέθηκε ενταγμένη σε μια ευρωπαϊκή μακρο-περιφέρεια, τη Ν.Α. Ευρώπη, με ιδιαίτερο χαρακτήρα μέσα στην ΕΕ, λόγω του στρατηγικού της ρόλου στο πλαίσιο των ανακατατάξεων και των σύνθετων δυναμικών που αναδύονται στις νέες συνθήκες.

Ο αποφασιστικός ρόλος της ευρωπαϊκής πολιτικής στον τομέα των μεταφορικών υποδομών με τα Διευρωπαϊκά Δίκτυα Μεταφορών (TEN-T) και τους Πανευρωπαϊκούς Μεταφορικούς Διαδρόμους (TINA) και τη βελτίωση της προσπελασιμότητας των περιφερειακών περιοχών, αναμένεται να οδηγήσει στην ανάδειξη νέων αναπτυξιακών αξόνων και πόλων και να συμβάλει στη σημαντική αναδιάρθρωση της χωρικής δομής της Ανατολικής και της Ν.Α. Ευρώπης.

Παρά τις σημαντικές αυτές εξελίξεις, παραμένει ζητούμενο κατά πόσον οι μητροπολιτικές περιοχές της Ν.Α. Ευρώπης θα κατορθώσουν να αναβαθμίσουν το ρόλο τους και να ενισχύσουν την ανάπτυξη της περιοχής τους, σύμφωνα με τους στόχους του ΣΑΚΧ/**ESDP** (Σχέδιο Ανάπτυξης Κοινοτικού Χώρου) για την πολυκεντρική ανάπτυξη του ευρωπαϊκού χώρου, προωθώντας και αξιοποιώντας ευρύτερες συνέργειες, συμπληρωματικότητες και δικτυώσεις.

Ιδιαίτερα για την Αθήνα, απαραίτητη προϋπόθεση προκειμένου να διεκδικήσει ενισχυμένο ρόλο στην ιεραρχία των ευρωπαϊκών μητροπόλεων είναι η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της, καθώς μάλιστα στον ανταγωνισμό συμμετέχουν πλέον μητροπόλεις της Ανατολικής Ευρώπης με ισχυρά αναπτυξιακά πλεονεκτήματα και προοπτικές.

Όμως η Αθήνα, παρά τα προβλήματα της και πέρα από τη δεδομένη διεθνή ακτινοβολία της λόγω της ιστορίας και των μνημείων της, εμφανίζει τα χαρακτηριστικά σύγχρονης δυναμικής μητρόπολης με υψηλή συγκέντρωση πληθυσμού και δραστηριοτήτων και διασυνδέσεις με πόλεις και χώρες τόσο στην Ευρώπη όσο και στη Μέση Ανατολή, τη Βόρεια Αφρική και την Ασία.

Σύμφωνα με την τυπολογία των ερευνών του ESPON η Αθήνα κατατάσσεται στην κατηγορία 2-MEGAs (Ευρωπαϊκές Μητροπολιτικές Περιοχές Ανάπτυξης), δηλαδή στα ισχυρά MEGAs. Τα MEGAs είναι οι ευρωπαϊκές αστικές περιοχές που εν δυνάμει θα μπορούσαν να λειτουργήσουν στο μέλλον ως "αντίβαρα" στον υπερσυγκεντρωτικό πυρήνα της ΕΕ, στα πλαίσια του στόχου της πολυκεντρικότητας. Επίσης στο σενάριο σύγκλισης για το

2030 του ESPON η Αθήνα εμφανίζεται ως "ισχυρό MEGA" με ισχυρό δυναμικό ελκτικότητας.

Στα πλαίσια της επιδιωκόμενης από την ευρωπαϊκή πολιτική ισόρροπης και πολυκεντρικής ανάπτυξης του ευρωπαϊκού χώρου, με τη δημιουργία ευρύτερων διαπεριφερειακών και διακρατικών ζωνών συνεργασίας και δικτύωσης που θα μπορούσαν να μετεξελιχθούν σε Ζώνες Οικονομικής Ολοκλήρωσης (GIZ), η Αθήνα βρίσκεται στην περιοχή επικάλυψης δύο διασταυρούμενων διαπεριφερειακών ζωνών: της **περιοχής Ανατολικής Μεσογείου** και της **περιοχής Βαλκανικής-Αδριατικής**. Η κάθε μια από αυτές εντάσσεται σε μια ευρύτερη Ζώνη εξισορρόπησης: η πρώτη στο **Ευρωμεσογειακό Τόξο** και η δεύτερη στην περιοχή γνωστή ως **CADSES** που εκτείνεται από την Αδριατική και το Αιγαίο, μέσω της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης μέχρι τη Βαλτική.

Οι ευρύτερες αυτές ζώνες έχουν στρατηγική σημασία για την ΕΕ διότι εκτείνονται κατά μήκος των εξωτερικών συνόρων της και οι χώρες που τις αποτελούν μπορούν να υποστηρίξουν την αναπτυξιακή τους δυναμική ενισχύοντας και προωθώντας τους εξωτερικούς συνδέσμους της ΕΕ με τις γειτονικές τρίτες χώρες. Η δυναμική που μπορεί να προκύψει **από τη** συνέργεια μέσω δικτυώσεων αυτών των χωρών και των μητροπολιτικών περιοχών τους προσδίδει στις παραπάνω ζώνες ισχυρό πλεονέκτημα για την μελλοντική ανάδειξη τους σε ισχυρές Ζώνες Οικονομικής Ολοκλήρωσης

Τα Διευρωπαϊκά Δίκτυα, ολοκληρωμένα και προβλεπόμενα, αναβαθμίζουν την συνδεσιμότητα της Αθήνας-Αττικής, οδικώς και σιδηροδρομικώς, με τον πυρήνα της ΕΕ και με την Ζώνη Οικονομικής Ολοκλήρωσης του CADSES, φθάνοντας μέχρι την βορειότερη μητρόπολη της Ευρώπης, το Ελσίνκι, ενώ οι Θαλάσσιοι Αυτοκινητόδρομοι βελτιώνουν τη συνδεσιμότητα με τα λιμάνια κατά μήκος της Μεσογείου. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται από την ΕΕ στην αναβάθμιση του συστήματος των συνδυασμένων μεταφορών και του διαμετακομιστικού εμπορίου, η οποία θα αποτελέσει προστιθέμενη αξία για ολόκληρο τον ευρωπαϊκό χώρο.

Οι συνδέσεις αυτές καθιστούν την Αθήνα-Αττική Πόλη-Πύλη για την ΕΕ, αξιοποιώντας τη γεωγραφική της θέση "*στο σταυροδρόμι της Ευρώπης, της Αφρικής και της Ασίας ...για τη σύνδεση της Ευρώπης με τον υπόλοιπο κόσμο*", προσδίδοντας στην ελληνική Πρωτεύουσα στρατηγικό ρόλο.

Οι προοπτικές της ριζικά βελτιωμένης συνδεσιμότητας για την Αθήνα-Αττική και τον ελληνικό χώρο γενικότερα δημιουργούν στρατηγικές ευκαιρίες για την ανάπτυξη πολυκεντρικών σχέσεων και δικτυώσεων τόσο στη βάση του άξονα Βορρά-Νότου όσο και του άξονα Ανατολικά-Δυτικά (Μεσόγειος/Νότιος Παράλληλος). Οι σχέσεις αυτές μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για την ενσωμάτωση της Αθήνας στις αντίστοιχες Ζώνες Οικονομικής Ολοκλήρωσης

που επιδιώκεται να συγκροτηθούν σταδιακά στα πλαίσια της περισσότερο ισόρροπης χωρικής ανάπτυξης της ΕΕ.

3. Το νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο και οι βασικοί άξονες προτεραιότητας.

Στο πλαίσιο των νέων συνθηκών που διαμορφώνονται διεθνώς και της αυξημένης σημασίας των μητροπολιτικών περιοχών ως "ατμομηχανών της ανάπτυξης", η πρόκληση είναι σήμερα το να μπορέσει η Αθήνα-Αττική να αξιοποιήσει αυτές τις νέες προοπτικές για τη βελτίωση της θέσης και της ανταγωνιστικότητας της στο διεθνή χώρο.

Προϋπόθεση για την επίτευξη αυτού του στόχου είναι η αναβάθμιση της εικόνας και της λειτουργίας της ως μητροπολιτικής περιοχής, η ανάδειξη του φυσικού της περιβάλλοντος και η βελτίωση της ποιότητας ζωής για τους κατοίκους και τους επισκέπτες.

Το νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο εστιάζει στη βέλτιστη αξιοποίηση όλων των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της Αθήνας-Αττικής με πολιτικές και μέτρα που διατρέχουν όλες τις θεματικές ενότητες.

Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της Αθήνας-Αττικής που ενισχύονται και αναδεικνύονται κατά προτεραιότητα για την εδραίωση της θέσης της στο διεθνή χώρο και στο σύστημα των ευρωπαϊκών μητροπόλεων είναι:

- **Η διεθνώς αναγνωρίσιμη ιστορική πολιτιστική ταυτότητα** της Αθήνας που ενισχύεται με την ανάδειξη του πολιτισμού ως βασικού άξονα ενίσχυσης της διεθνούς ακτινοβολίας της.

Ειδικότερα επιδιώκεται η ανάδειξη του ιστορικού πολιτισμικού και φυσικού περιβάλλοντος σε συνδυασμό με την ανάδειξη των σύγχρονων μορφών πολιτιστικής αλλά και τεχνολογικής δημιουργικότητας.

- **Η κομβική γεωγραφική της θέση**, στα πλαίσια των νέων και αναδυόμενων γεωπολιτικών δομών, τόσο στο σύστημα των διεθνών μεταφορών όσο και στα λοιπά δίκτυα ροών και ανταλλαγών.

Ειδικότερα επιδιώκεται:

- Η ενίσχυση και εδραίωση του ρόλου της Αθήνας ως «πόλης-πύλης» στην Ε.Ε και ως διεθνούς κόμβου μεταφορών και διαμετακομιστικού εμπορίου με την λειτουργική ένταξή της στα διευρωπαϊκά δίκτυα συνδυασμένων μεταφορών και την βελτίωση της διασύνδεσης με τα λιμάνια και τους μεγάλους οδικούς διαπεριφερειακούς άξονες.

- Η ανάδειξη της ως επιχειρηματικού συνδέσμου της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τη Μέση Ανατολή και τις χώρες της Ασίας καθώς και, από κοινού με τη Θεσσαλονίκη, με τη ΝΑ Ευρώπη και τις χώρες του Εύξεινου Πόντου
- **Το ανθρώπινο δυναμικό** της με υψηλό επίπεδο γνώσης και δεξιοτήτων

Ειδικότερα επιδιώκεται η προώθηση της συμμετοχής της στην κοινωνία και στην οικονομία της γνώσης και η μετατροπή της γνώσης σε καινοτομικά προϊόντα, διαδικασίες και υπηρεσίες, με αξιοποίηση του σημαντικού επιστημονικού δυναμικού της και με την αναβάθμιση υποδομών και εξοπλισμού των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και ερευνητικών φορέων.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις διεθνείς δικτυώσεις για την ανάπτυξη κοινών δράσεων και συνεργασιών και τη δημιουργία κοινών υποστηρικτικών δομών και εξυπηρετήσεων.

Η στρατηγική θέση της Αθήνας, στην τομή των δύο αξόνων που οριοθετούν την Ευρώπη προς τα νότια και προς τα ανατολικά, προσδιορίζει τους προνομιακούς άξονες προσανατολισμού για τις διεθνείς δικτυώσεις και συνεργασίες της, μέσω μιας αλληλουχίας διαπεριφερειακών συνδέσεων κατά μήκος αυτών των αξόνων.

- Ο Ανατολικός άξονας αποτελεί εν δυνάμει *αναπτυξιακό διάδρομο* στην ανατολική πλευρά της Ευρώπης που μπορεί να αναδειχθεί ως άξονας εξισορρόπησης απέναντι στην μοναδική σήμερα Ζώνη Οικονομικής Ολοκλήρωσης του Ευρωπαϊκού πυρήνα, με την προώθηση σχέσεων και ανταλλαγών με τις προς ανατολάς χώρες.
- Ο Μεσογειακός άξονας περιλαμβάνει τα μεγάλα λιμάνια του ευρωπαϊκού νότου, τα οποία έχοντας σήμερα σαφώς μικρότερη δυναμική από τα λιμάνια του ευρωπαϊκού βορρά, μπορούν να συγκροτήσουν ένα δίκτυο διασυνδεδεμένων κόμβων συνδυασμένων μεταφορών κατά μήκος του Μεσογειακού τόξου και να αναπτύξουν κοινή στρατηγική, βασισμένη στη συμπληρωματικότητα, για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς τους.

Στις δικτυώσεις αυτές, η Αθήνα θα λειτουργήσει σε συνδυασμό με τη Θεσσαλονίκη, ως δίπολο στην ευρωπαϊκή και παγκόσμια κλίμακα, αναλαμβάνοντας από κοινού προωθητικό ρόλο για την ενίσχυση της διεθνούς θέσης της χώρας. Σε αυτό το πλαίσιο επιδιώκεται η σύνθεση του ειδικότερου διεθνούς προσανατολισμού των δύο ελληνικών μητροπολιτικών κέντρων, της Αθήνας προς τον Άξονα της Μεσογείου και τη Μέση Ανατολή και της Θεσσαλονίκης προς τα Βαλκάνια και τη Μαύρη Θάλασσα.

Μακροπρόθεσμος στόχος είναι η συγκρότηση μιας διαπεριφερειακής ζώνης συνεργασίας της Ν.Α. Ευρώπης, που θα αποτελεί συνδετήριο κόμβο μεταξύ Δυτικής και Ανατολικής Μεσογείου, Παραδουνάβιας Ευρώπης, Μαύρης Θάλασσας, Μέσης Ανατολής και Β.Α. Αφρικής.